

κουρούλης

Τρίτη, 9 Απριλίου 2013

Σημασία

Αυτος του οποιου το κεφάλι είναι κουρεμένο εν χρω, με την ψιλή αλλά και ο φαλακρός. Κατ'επέκτασιν ο διαπομπευθεις, ο πομπεμένος. Γιατι εκουρεύετο.

Ο Εμμ. Κριαράς :

κουρούλης, επίθ.: Κουρεμένος· φαλακρός: (Πουολόγος. 70). Η λέξη ως παρωνύμιο αναφέρεται στο Χρονικόν του Μορέως Η 306). [σχετ. με το ουσ. κούτρα (Αλεξίου 1981: II 79-80, IV 5-6, Moutsos 1988: 416-8). Η λ. στο Meursius και σήμ. ιδιωμ.]

Κουρούβιν το.

Είδος πήλινου δοχείου:

πίνουσιν ... εκείνοι πάντα το γλυκύ μετά των κουτροβίων (Προδρ. IV 397).

[πιθ. <ουσ. κουρούπι(ον) <κούτρα

κουρούπι το.

Είδος πήλινου αποθηκευτικού αγγείου:

ένα κουρούπι γάλα (Πανώρ. Α' 388).

[<ουσ. *κορύπη (πβ. Kahane, GR I 735)· κατά Καραποτόσογλου 1984: 40-3 <συριακό - αραμ. geroba, -aba. Η λ. στο Du Cange (-η και App. -ι) και σήμ. ιδιωμ.]

Κουρουπιαστος = παστος μέσα σε κουρούπι.

Κορύπτης ή κορυπτίλος λεγονταν από τους αρχαίους ο κερατιστής, υτος που επιτίθεται με τα κέρατά του.

ΚΟΥΤΡΑ ιδ. Μέτωπον ή κουτελον

Σκαρλάτος Βυζαντιος το Λεξικον της καθ'ημας Ελληνικής Διαλέκτου

κούτελον το· κούτελο. Δηλ. το μέτωπο: τον κατεφύλει ... στο κούτελον (Χούμνου, Κοσμογ. 2066).

Από το αρχαιο ουσ. κότυλος ο ή -ον το (Άμαντος 1964) ή σχετ. με λατ. scutella, μεσν. λατ. cutella (πβ. σκούτελλον σε Γλωσσάριον DuCange.

κούτρα θηλυκό: το κούτελο (μεταφορικά) το κεφάλι, το μυαλό

ΠΗΓΗ : wiktionary

Πβλ. παροιμία: *Άλλοια που το 'χει η **κούτρα** του να κατεβάζει ψείρες.*

Και ΦΡ: *Λέει ότι του κατεβασει η **κούτρα** του*

κουτρολευω

Κάνω μια γυναίκα να κόψει τα μαλλιά της επειδή χήρεψε: (Πικατ. 319).

[<επίθ. κουρούλης + κατάλ. -εύω]

Πβλ. Κουρ-βα, κουρ-μπα, κουρ-μπε, κουρ-ευσ

Συγγενικά

Το **κουρταλο**. Κροτος και τα κροταλα δίνει με αναγραμματισμό τον κουρταλο>κουτρούλη.
Πβλ. Δανεικα είναι τα κουρταλα στον γαμο. Αλλα και τον Υμνο στην Ελευθερια του Διονυσίου Σολωμου :
Δεν ειν' ευκολες οι θύραις αν η χρεία ταις κουρταλεί. (κτυπω την πορτα, αρχ. Κοπτω την θυραν)
Δεν ανοιγουν ευκολα οι πορτες όταν τις κτυπάει η αναγκη.
Τα κουρταλα είναι και τα χειροκροτηματα: οι παλαμες ηχουν όπως τα κροταλα (από τον ήχο) ή τα κουτάλια (από το σχημα των παλαμών).πβλ. παροιμία : *Δανεικα είναι τα **κούρταλα** στο γαμο.*

Επώνυμα

Κουτρούλης

Τρουλινός < τρούλος ίσως όμως από τας Τράλλεις > Τραλινός και με επιδραση από το Τρουλλος > Τρουλινός.

Κάλβος < λατινικο **Calvus** = φαλακρός > **Καλβίνος** από το υποκοριστικό του Calvus (Corvus> Corvinus).

Τοπωνύμια

Θεση Τουρλα -Μουγγίλα στην Ηπειρο Αν της Παργας Να της Η γουμενίτσας και της Παραμυθιάς.

Συνώνυμα

Κορόιδο < κουρογιδο = κουρεμενο γιδι ήτοι διαπομπευμενος.

Εγκυκλοπαιδικά

Ο διαπομπευομενος

Κατά τη διαπόμπευση κουρεύανε τον τιμωρούμενο, τον έκαναν δηλαδή «κουτρούλη» (από την κούτρα, που θα πει κουτελο, μετωπο) και τον πασαλειβανε μα ασβόλη, μούντζα.
Συνηθιζαν να χορεύουν γύρω από τον «κουτρούλη» κρατώντας μαντήλια (ΦΡ τον πήραν με της μπομπής τα μαντήλια) , δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα ανάλογη με εκείνη του πανηγυριού ή του γάμου.
Το μαντηλι είναι απαραίτητο συμπληρωμα των κυκλικων χορων. Εδεχομενωσ για να αποφευγεται η επαφη των χειριων όταν χορευαν αντρες και γυναικες μαζι, αλλά και για τις απαραίτητες γυροβολιές των κορυφαίων του χορου.

Πβλ. την Αροδαφνουσα (Παλαιο Δημοτικο Κύπρου)

«Ανου να πάμεν Ροδαφνού τζ' η ρήαινα σε θέλει.»
« Ίντα με θέλ' η ρήαινα τζ' ίνταν το μήνυμάν της;
Αν ένι για το ζύμωμαν να πάρω τες σανίδες
τζ' αν εν για το μαείρεμαν να πάρω τες κουτάλες
ειδέ τζ' αν ένι για χορόν, να πκιάσω τα μαντήλια».

«**Έγινε του κουτρούλη ο γάμος**» ή «**Έγινε του κουτρούλη το πανηγύρι**» λέμε οι νεότεροι Έλληνες όταν πρόκειται για θορυβώδη συνάθροιση ή μεγάλη ακαταστασία.

Εχω το μετωπο μου/το κουτελό μου καθαρό λειει ακομα και σήμερα ο μη διαπομπευθεις, ο αθωος, ο [ασπροπρόσωπος](#).

«Του **Κουτρούλη** ο γάμος» -Σατιρικό θεατρικό έργο του Αλέξανδρου Ρίζου-Ραγκαβή. Εδώ προκειται για επωνυμο που βεβαια ξεκινήσε από παρωνυμιο, δηλ . Πρωτα τον εκαναν κουτρούλη και μετα του κολλησαν το παρατσουκλι Κουτρούλης.

Ο Κωστής Παλαμάς χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο «Κουτρούλης»

Ετυμολογία

Από το ΚΟΥΤΕΛΟ και Τρουλος > **κουτελοτρούλος**> κουτρούλος> κουτρούλης

Εγω: κοτυλη > πᾶν τὸ κοῖλον κοτύλην ἐκάλουν οἱ παλαιοί

τρούλος ο [trúlios] Ο18 : ημισφαιρική κυρίως κατασκευή, επάνω σε κυκλική βάση, που υψώνεται καλύπτοντας την οροφή κτιρίου, κυρίως βυζαντινού ναού: Οι τρούλοι της Αγίας Σοφίας. Οι τρούλοι των

ρωσικών ναών. Ψηλά στον τρούλο δεσπόζει η εικόνα του Παντοκράτορα. ΥΠΟΚΟΡ τρουλίσκος .

[μσν. τρούλλος < λατ. trulla `κουτάλα, μικρό αγγείο', αρσ. κατά το θόλος· λόγ. τρούλ(ος) -ίσκος]
Όμως μεταφορικά τρούλλα (trulla) ονομαζαν οι λατινοί ένα τηγανί σαν τό γουόκ (ημισφαιρικό) από το οποίο τρουλος ονομασθηκε κα ο θολος στην αρχιτεκτονικη, ιδια των βυζαντινων εκκλησιων.

Για την **τούρλα του Σαββάτου** δες λ. [απογάδιον](#) (μπουγάδα) .
Το μέτωπο μοιάζει με τρούλλο, με θόλο.

Εικόνες

		
Του κουτρούλη ο γαμος	Κουτάλα ή τρούλα	Χορος με τα κουταλια ως κροταλα/κούρταλα

Φράσεις

κουτρούλης

Του κουτρούλη ο γάμος
Του κουτρούλη το πανηγύρι

τούρλα

Στην τούρλα του σαββάτου
Στην πιο ακατάλληλη στιγμή, όταν βρισκομαστε σε πληρη απασχόληση.

κούτρα

κατεβάζει η κούτρα του
είναι εύστροφος, του έρχονται ιδέες

Λει ο,τι κατεβάσει η κούτρα του
Λέει ο,τι πιστεύει, ο,τι νομίζει εκείνη τη στιγμή, συνήθως απερίσκεπτα.

Παράγωγα

Παροιμίες

Δανεικα είναι τα κουρταλα* στον γαμο
Οι ευεργεσιες πρέπει να ξεπληρωθουν.

Επώνυμα

Κουτρούλης
Κούτρας
Κουτρομάνος
Τρουλινός

Κουρούπης

Απο το γνωστο αγγειο **κουρουπι** που είναι σφαιρικο και λειο όπως τα κεφαλια των εν χρω κεκαρμένων.

Από την μεσαιωνική ελληνική ***κορύπη** < αρχαία ελληνική **κόρυμβος** = κορυφή < **κόρυς** = κράνος **κουρούπα** η. Πήλινο δοχείο, πιθάρι: βάνεις (ενν. τα κομμάτια του τυριού) εισέ **κουρούπα** αλειφτήν (Αγαπ., Γεωπον. 251). [ουσ.]

κουρούπι + κατάλ. -α ή <ουσ. ***κορύπη**. Η λ. και διάφ. τ. και σήμ. ιδιωμ.]. Συγγενες: **κουτρούβιν** > **κουτροβαλώ, κουτροβάλα**

κουρούπι το. Είδος πήλινου αποθηκευτικού αγγείου: ένα κουρούπι γάλα (Πανώρ. Α' 388). Ετυμολογία [ουσ. ***κορύπη** (πβ. Kahane, GR I 735): κατά Καραποτόσογλου 1984: 40-3 <συριακό -αραμ. geroba, -aba. Η λ. στο Du Cange (-η και App. -ι) και σήμ. ιδιωμ.]

πβλ.

του δὲ Μέγης κόρυθος χαλκήρεος ἵπποδασείης

Ομηρος Ιλιάδα 15.535

Το επωνυμο **Γεώργιος ο Κουρούπης** απαντά σε Χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Γ' Παλαιολόγου του Ιουλίου του 1331 ^{314.259}

Αναφορές

Την αντιμεταθεση των «ρο» σε «ορ» του κρόταλον, σε κόρταλον βρισκουμε στον Ευριπιδη

Euripides Trag., Fragmenta Hypsipyles.

ἰδοῦ κτύπος ὄδε κορτάλων.

Από οπου και το κουρταλο > κουρτούλης κουτρούλης

Βιβλιογραφία

Ο Μηχανικος Μπάμπης Κουτρούλης, λόγω του επωνύμου του, μαζεψε πλούσιο λαογραφικο υλικο για τον Κουτρούλη και τον Γαμο του που εμεινε παροιμιώδης.

<http://www.teicrete.gr/users/kutrulis/Prosopika/koutroulis.htm>

Φ. Κουκουλές, "Περί δύο παροιμιών", Β' Λαογραφία 2 (1910) σ. 554-556.

314

Τίτλος: Acta et Diplomata Monasteriorum et ecclesiarum Orientis T3

Συγγραφέας: Franz Miklosich, Joseph M. Ller, Josef Müller

Εκδότης: ΑΓΝΩΣΤΟΣ

Έτος: MDCCCLXXXIX

